

A NYUGAT ALKONYA ÉS AZ EURÁZSIAI FORRADALOM

K O S Z T U R A N D R Á S

Oswald Spengler (1880–1936) gyakran idézett, és majdnem ilyen gyakran félreértett, korszakos jelentőségű munkájában, *A Nyugat alkonyában* (1918–22) nem kisebb feladatra vállalkozott, mint hogy megjósolja az általa *faustinak* nevezett nyugati civilizáció jövőjének főbb irányvonalait. A Spengler művével felületesen ismerkedő kései kommentátorok gyakran kezelik olyan kontextusban *A Nyugat alkonyát*, mintha az a múlt elveszett értékei feletti kesergés vagy valamilyen hanyatlási tendenciák megfordítására irányuló felszólítás lenne. Spengler azonban a munkája – ma úgy mondanánk, rendkívüli PR-érzékkel megválasztott – címe által sugallottakkal ellentétben egyáltalán nem tekintette magát pesszimistának, és éppenséggel a jövő megváltoztathatóságában sem hitt. A főleg Münchenben alkotó gondolkodó úgy vélte, a Nyugat jövője elkerülhetetlenül azonos irányban fog haladni minden korábbi civilizáció múltjával, és ez jelöli ki egyben az elkövetkező generációk mozgásterét is. E tanulmányban a spengleri koncepciót gondolom tovább, nem túl szigorúan ragaszkodva az eredetihez, valamint tekintetbe véve az elmúlt száz év eseményeit, néhány más gondolkodó munkásságát és a Spengler által jórészt figyelmen kívül hagyott „egyetemes” folyamatokat.

A TÖRTÉNELEM ALAPVONALAI

Amikor Spengler azt írja, civilizáció, akkor éppen arra a bizonyos tekintetben szűken behatárolt, de részleteiben mégis nyitott stádiumra gondol, amely előtt a Nyugat áll. Ez Spenglernél nem az emberiség történelmének egy időszakát jelenti, csupán egy nagy történelmi egységét, egy *adott* kultúráét. Ezeket az egységeket, melyeket Spengler *kultúráknak* vagy *civilizációknak*, míg más *kulturális-történelmi típusoknak* (Nyikolaj Danyilevszkij) vagy *szuperetnoszoknak* (Lev Gumiljov) nevez, nehéz lenne pontosan körülhatárolni, azonban mind a történelemtudomány, mind a hétköznapi tapasztalat árulkodik létezésükről. Minden belső sokszínűségük ellenére ezen kultúrák egymáshoz képest már első pillantásra belsőleg egységes és szabad szemmel is különböző jelenségeknek tűnnek. A legtöbbször – mondhatni, ösztönösen – ennek megfelelően is kezeljük őket, ugyanakkor pontos határaikat nehéz lenne meghúzni, és olykor még a pontos számuk megállapítása is problémát okozhat.¹

¹ Evidens például az indiai és kínai, vagy az egyiptomi és babiloni kultúrák/civilizációk megkülönböztetése, az antik (görög–római) kultúra egységéről vagy éppen Oroszország hovatartozásáról viszont viták zajlanak,

A történelemben *ciklikus* és *lineáris* folyamatok egyaránt megfigyelhetők. A nagy kultúrák története annyiban ciklikus, hogy mindegyikük egy többé-kevésbé azonos fejlődésmintát követ. Megszületnek, felnövekednek, virágkorukat követően pedig lassú vagy gyors hanyatlásnak indulnak, aminek a vége a pusztulás rövid vagy a pangás hosszú időszaka. E kultúrák történetének utolsó szakasza Spengler szerint a civilizáció kora, a gyökereiktől elszakadó, világvárosi embereké. Az egyes kultúrák emberei a még képlékeny előidőkben és a tartalmilag mind jobban kiüresedő kései korokban kerülnek leginkább közel egymáshoz, ezen történelmi egységek határai ekkor járhatók át a legkönnyebben. A nagy kultúrák térbeli és időbeli érintkezése azonban lineáris folyamatokat is eredményez. A kultúrák terjeszkedése és új kultúrák kialakulása révén a történelem során egyre inkább nő a nagyvárosi civilizációk által érintett területek aránya. A *civilizáció mint egység* fogalma mellett így bevezethetjük a *civilizáció mint folyamat* fogalmát, sőt mondhatni visszavezethetjük, hiszen e kifejezés eredendően mozgásfogalom, amely a civilizálódásra (polgárosodásra) utal. A belakható földek szűkössége okán ezek a civilizációk egymással is egyre inkább érintkeznek, és egymástól eredendően elkülönülő tereik folyamatosan egységes globális térré olvadnak össze. Ez nem csupán a hatalmi harcok egységes küzdőterének kialakulását jelenti, de a kulturális olvasztótégelyek és gyűjtőpontok megjelenését is. Ez a *globalizáció* folyamata.² Az egyik ilyen gyűjtőpontot a késő ókori Közel-Kelet jelentette, amely az egyiptomi, babilóniai és antik civilizáció súlya alatt az „apokaliptika világkörévé” (Jacob Taubes) vált, s életre hívta a mai értelemben vett vallásokat. A civilizáció és a globalizáció melletti harmadik lineáris történelmi folyamat is részben ebből fakad és a „vallástörténetben” megy végbe, annak első szakaszát – Jan Assmann után – *teologizációnak*, második, vélhetően napjainkban véget érő szakaszát pedig *szekularizációnak* nevezhetjük.

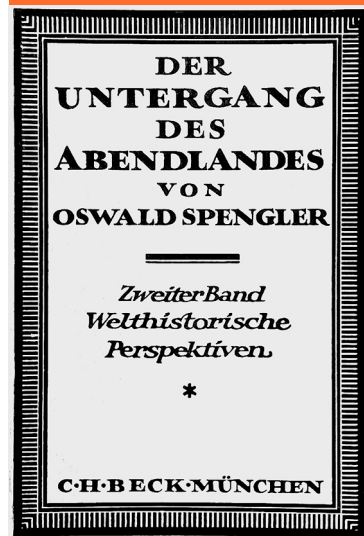
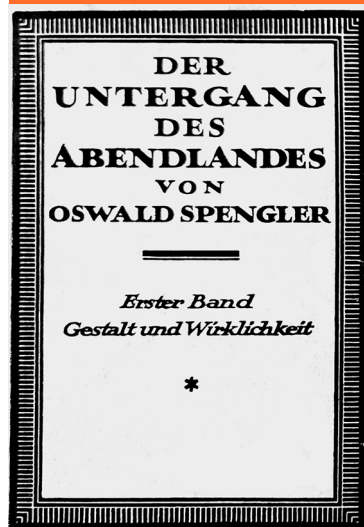
Ez a három lineáris folyamat egymást erősíti, és gyakran összefonódik, jelenleg elsősorban a Nyugatnak köszönhetően, amely 1) a nagy földrajzi felfedezések révén az egész világot *ténylegesen egyetlen* földrajzi-politikai térré alakította; 2) jelenlegi egyetlen kibontakozóban lévő civilizációként rátelepedett a korábban civilizált területekre és az egész bolygónak egyre inkább egységes arculatot kölcsönöz; 3) ezek által a (szekuláris) viláértelmezésének egyes alapvonásai is bevették a világot. Mindezek nyomán pedig 1) előbb a világ felosztásáért, majd a világhuralomért folyó globális hegemoniaküzdelem alakult ki, melynek jelenlegi szakasza az Egyesült Államok és Kína között folyik; 2) felmerült a globális, egyetlen és egységes emberi civilizáció kialakulásának, sőt szükségességének a lehetősége és eszméje; 3) kibontakozóban van egy világnézeti küzdelem az „érett” civilizációk összeolvadó viláértelmezései és a most a történelem színpadjára lépő kultúrák világrépe között.

HEGEMÓNIA ÉS HANYATLÁS

Miközben manapság a „Nyugat alkonya” fogalma kapcsán elsősorban a Nyugat-római Birodalom összeomlására gondolunk történelmi analógiaként, valójában Spengler rendszere korántsem zárja ki, sőt rendkívüli körülmények hiánya esetén – mint amilyen rendkívüli esemény volt például Mexikóban az európai hódítók megjelenése – éppenséggel feltételezi, hogy ez a periódus kulturálisan ugyan semmi újat nem nyújtó, de hosszú és politikai eseményekben gazdag lesz. Így Kína már közel kétezer éve ebben az „alkonyperiódusban” van a spengleri séma szerint, és Róma is évszázadokig létezett benne: a kultúrából a civilizációba való

nem is beszélve a Spengler által felvetett „mágikus” kultúráról, amely Bizáncot éppúgy magában foglalja, mint az arabokat.

2 Lásd bővebben: Kosztur András: *Harc a világhuralomért. Kommentár*, 2021/3.

Mester és műve –
Oswald Spengler (1880–1936)
és a kétkötetes *A Nyugat alkonya*
(1918–22) első kiadása
(Bundesarchiv)

átmenet, amely a Nyugat esetében a nagy francia forradalomtól napjainkig tartó időszaknak felel meg, az antik világban a hellenizmus korában ment végbe.

Egy kultúra alkonya tehát Spengler értelmezésében *par excellence* makrotörténelmi folyamatnak tekinthető, és semmiképpen sem mérhető negyedéves GDP-statisztikák vagy akár – figyelembe véve a Kína népességrobbanását megelőző közel ezeréves demográfiai stagnálást – születési-halálozási mutatók által. Ezt az alkonyidőszakot hosszabb-rövidebb lefolyása idején egyszerre jellemzi a megmerevedés (*konzerválódás*) és a mechanikus sokszorozódás, terjeszkedés kényszere, amely a politikában *imperializmus*ként jelenik meg. Így egyesítette Asóka Indiát, Csin Si Huang-ti Kínát, és így hozták létre birodalmukat a rómaiak – az egyesítést végrehajtó államalakulatok és személyek ugyan szabadon változhattak volna a véletlennek köszönhetően, a birodalmak kialakulása viszont sorsszerű volt, legalábbis Spengler szerint. Ennek nyomán bízott abban, hogy a poroszok, mint amolyan északkeleti rómaiak, az imperializmus időszakában ugyanezt a szerepet tölthetik be a „fausti” civilizáció esetében. Az angol kapitalizmus és „porosz szocializmus” küzdelméből (ahogyan Spengler jellemezte őket *Poroszság és szocializmus* című 1919-es írásában) azonban előbbi került ki győztesen, Poroszországot tulajdonképpen eltörölték a föld színéről, és bár Németország Európa vezető gazdasági hatalmaként politikai téren is az európai integráció egyik motorja, s mint ilyen, az imperializmusról szóló vádak gyakori célpontja, a Római Birodalomhoz hasonló hegemon pozícióba végül az amerikaiak kerültek a nyugati világban. A Nyugat pedig az egész bolygón hegemon pozícióba került.

Mindez azonban egyáltalán nem zárja ki, sőt, hogy a Nyugat alkonyáról beszélhessünk. A nyugati kultúra tulajdonképpen véget ért, a nagy művészeti ágak társadalomformáló szerepe évtizedekkel ezelőtt elmúlt, a – főképp technikai okokból – amolyan *Gesamtkunstwerk*-ként legtovább kitartó film (a klipektől a mozifilmekig értendően) története vélhetően napjainkban zárul le.³ Az egyre jobban bezárkózó elit-kultúra és az egyre kevésbé kifinomult tömegkultúra egyaránt az ismétlésre és a sokszorozódásra épül majd, főképp a digitális eszközök és a mesterséges intelligencia terjedésével. Az, hogy a nyugati kulturális minták továbbra is terjednek világszerte, nem a Nyugatról, hanem a többiekről árulkozik: a civilizáció stádiumát illetően a spengleri értelemben vett arab („mágikus”), indiai és kínai kultúrák is évszázadokkal előrébb járnak a Nyugatnál – márpedig a civilizáció alapvetően bomlásfolyamat. Az idő előrehaladásával azonban a nyugati civilizáció is egyre inkább nyitottá válik az idegen behatásokra, amelynek jelei már mutatkoznak is. A nyugati eszmék és nézetek továbbra is terjednek Keleten, miközben egyre több keleti szokás és gondolat szivárog át Nyugatra. A világ nagy részével szemben azonban a Nyugat „tartalmi” fölényben van relatív fiatalsága okán, így az ő gondolkodásmódja és célkitűzései válnak meghatározóvá világszerte.

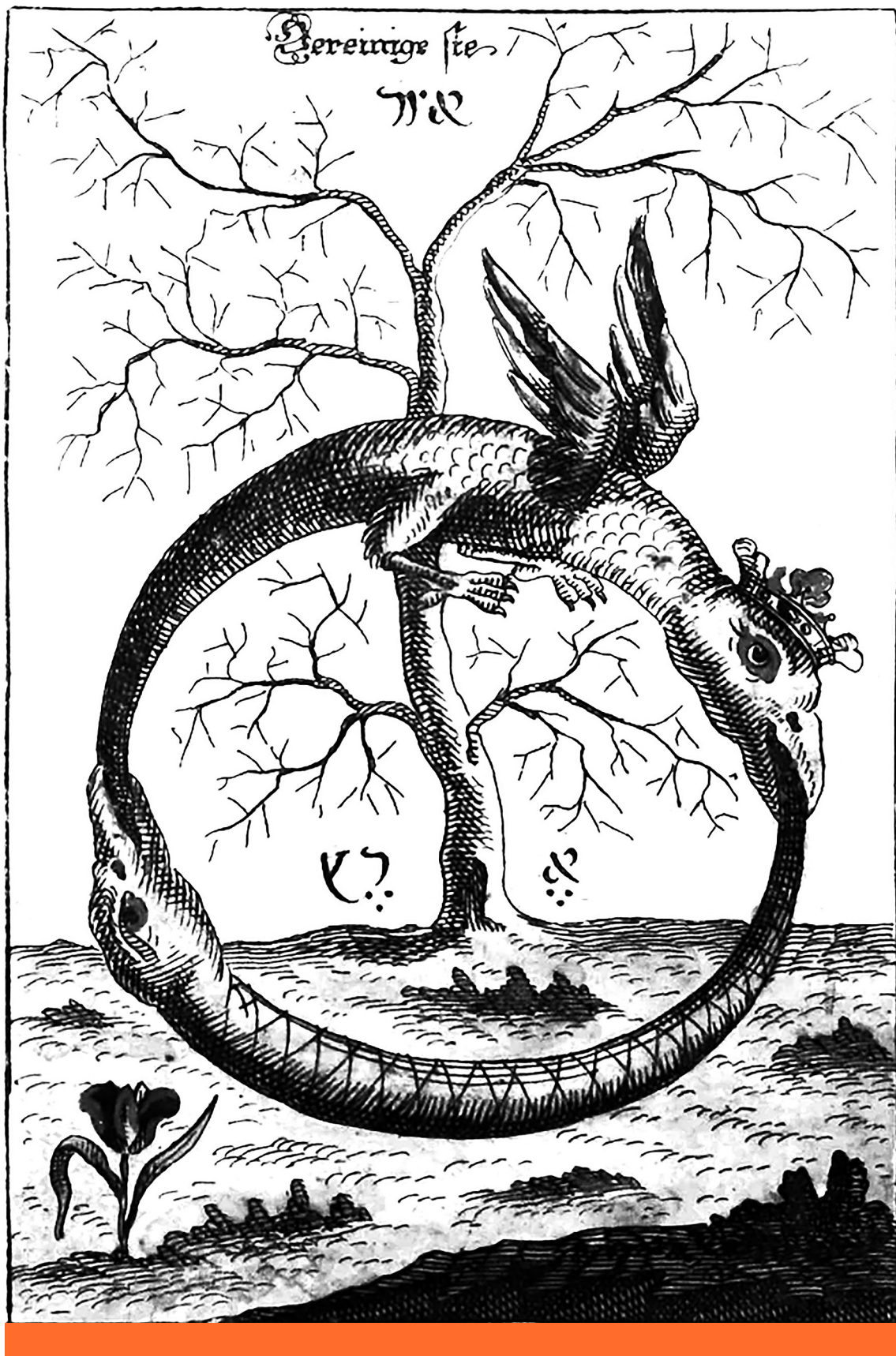
KORUNK ALAPGONDOLATAI

A mai Nyugaton két mérvadó gondolati *alapállás* van, a globális kulturális tér és az embereket körülölelő tér hasonulása révén pedig ez a két gondolat a világ nemnyugati részén is egyre meghatározóbbá válik (főképp a nagyvárosi értelmiség körében). Ez a két alapállás a *transzhumanizmus*, valamint a *woke*, melyek között ugyan van átfedés, mégsem feleltethetők meg egymásnak.

A transzhumanizmus a nyugati fejlődésemleletek logikus folytatása, azzal a különbséggel, hogy a világ átformálását nem optimista-lelkesező módon fogja fel, hanem veszélyes, de elkerülhetetlen útként, mondhatni olyan sorsszerűségként, amit akarni kell, mivel úgyse tehetünk mást. Mindez a sztoicizmussal és a buddhizmussal rokonítja, bár azoknál jóval aktívabb, és lehetőség szerint az ember biológiai és egyéb korlátainak legyőzését célozza. Ezzel szemben

³ Félreértés ne essék: kiemelkedő alkotások még bármelyik művészeti ágakban születhetnek; olyan jelenségek azonban, mint amilyenek az itáliai reneszánsz, a német romantika vagy Hollywood aranykora voltak, már nem – pontosabban a nyugati kultúra talaján már nem.

a nyugati kultúra
tulajdonképpen
véget ért

a *woke* – bár hagyományosan progresszívnek szoktuk nevezni – már nem hisz a haladásban, ezért a világban rejlő rosszat nem fejlődés, hanem adminisztratív rendszabályok útján akarja kiküszöbölni. A *woke* nem alkot egységes gondolatkört, sőt szinte minden kortárs nyugati hagyományos és politikai teológiába beszívárgott, de az egyre inkább vallásos-rituális jelleget öltő életmódrendsze-

Örök körforgás –
Ábrahám Eleázár rabbinak
tulajdonított rajz a ciklikus
történelemfelfogásról,
18. század közepe
(Pixels)

Eurázsia anyácska –
A szovjet Vörös Hadsereg
felsorakozó katonái 1941-ben
(Library of Congress)

rekbe is. *Woke* az LMBTQ-, a BLM- és a *metoo*-mozgalom, a klímaaktivizmus, a covid-politika, a radikális feminizmus, a veganizmus, de a *woke* jegyek jelen vannak a nyugat-európai populizmusokban és a közép- és kelet-európai nacionalizmusokban, sőt az Iszlám Állam nevű terrorszervezetben is. A *woke* jellemzője a sértett attitűd, a követelőző magatartás, a nyílt erődemonstráció helyett a morális fölényre való hivatkozás, a virtuális akcionizmus, a tiszta küzdelem helyett a *cancel*törekvés.

A *woke* radikálisan globalista éppúgy lehet, mint szélsőségesen el-, illetve bezárkózó, a transzhumanizmus viszont csak globalista lehet (bár nem szükségszerűen radikálisan globalista). A transzhumanizmus jelenik meg – természetesen helyi sajátosságokkal ötvözve – Kína globális politikájában is, amelynek egyik alaptézise „az emberiség egységes sorsközössége”, és alapvetően globális fejlesztési és kapcsolatteremtési programokban gondolkodik. A transzhumanizmus mögött álló haladáseszme hatja át a globális Dél új törekvéseit építészettől üzletpolitikájukon át (geo)politikai céljaikig.

Míg a Nyugaton kívül – legalábbis az eliten körében – a transzhumanizmus körébe tartozó gondolatok váltak népszerűbbé, addig a tulajdonképpeni Nyugaton sokkal inkább a *woke* szemlélet terjedt el. Ezen tendencia folytatódása kulturális és politikai következményekkel is járhat. Rövid távon egy olyan új, aszimmetrikus hidegháborúhoz vezethet, amelyben a „szabad világ” szerepét egy Kína-vezette laza, gazdasági kapcsolatokra épülő globalista szövetség játssza el, amely egyben a tudományos és technikai fejlődés motorjává is válna, míg a Nyugat egyre inkább elzárkózó és egyre inkább ideologikus alapokon nyugvó blokká válna. Hosszabb távon azonban a Nyugat nem tudná fenntartani ezt a blokkpolitikát. Nem csupán már ma is érezhető politikai és gazdasági súlyának csökkenése miatt, amelynek következtében a globális Dél egyre nagyobb befolyással bír Európában és Észak-Amerikában is. Hanem azért is, mert a nyugati világ egyre inkább veszít kulturális asszimilációs képességéből,

ráadásul a *woke* minden identitáspolitikai és izolacionista hajlama ellenére alkalmatlan egy végső, lezáró kulturális kánon konszolidálására. Ebben pedig szerepet játszik egy külső tényező is.

EURÁZSIAI FORRADALOM

Bár a *woke* mélyen gyökerezik a nyugati kultúrában (főképp a gnosztikus irányzatokban), éppoly mélyen, mint a fejlődéelméletekre építő transzhumanizmus, mindkettőre hatással volt egy harmadik nagy gondolat(halmaz), amelyik nem nyugati eredetű, és jelen állás szerint legpontosabban az orosz forradalom kifejezéssel írhatjuk körül. Ahogy a Közel-Keleten a régi civilizációk romjain kibontakozó „mágikus” (arab) kultúrát a világvége közelségének érzete és az apokaliptikus gondolat jellemezte, gyűlölete pedig az *utolsó birodalomnak* tekintett Róma ellen irányult, úgy most, a nyugati dominancia évszázadaiban megszülető orosz/eurázsiai kultúrát az a törekvés mozgatja, hogy a világot felszabadítsa, mégpedig a Nyugat elnyomása alól. Éppen ez a Nyugat-ellenesség az, amely a legtöbb *woke*-irányzatot áthatja, és éppen ez az, amelytől azok ambivalensek lesznek: egyrésztől megvan bennük a nyugati kultúrát átható biztosság a saját értékrendjük *egyetemes* érvényességében, másrésztől viszont ezen értékrend alapjait és gyökereit, sőt annak hordozóit támadják.

A *woke*-mozgalmak és irányzatok többségére így olyanként kell tekintenünk, mint amilyenek a késő antik Római Birodalom idejének legkülönbözőbb irányzatai voltak, és amelyek, ha antik köntösben is jelentek meg, valójában már egy új kultúra hírvívői voltak (mint a Mithrász-kultusz). Spengler vezette be a történelemfilozófiába a *pszeudomorfozisz* fogalmát, amellyel az említett jelenséget jelölte. Az idegen formát öltő új kultúra gondolatai azonban éppen a közös formavilágon keresztül jóval könnyebben járnak át a domináns kultúra szervezetét/szerkezetét, és észrevétlenül beépülnek annak hétköznapijaiba, főképp, ha az adott kultúra már kellően előregedett. Szó sincs persze arról, hogy ezeket a nézeteket és csoportokat az oroszok gerjesztenék és pénzelnék, valamiféle tudatos aknamunkával ásva alá ősi riválisukat (ami persze nem jelenti azt, hogy a célzott propaganda ne járult volna, illetve ne járulna hozzá ehhez a folyamathoz). A jelenlegi „orosz” államformák mindegyikének meghaladná a képességeit egy ilyen feladat, a jelenség eredményei pedig politikailag nem értékelhetőek egyértelműen. Egyszerűen arról van szó, hogy a maga öregkorába lépő Nyugat világnézeti határai fellazultak, könnyebben átjárhatóvá váltak, s míg a régóta megmerevedett kultúrák kiforrott – és így sok szempontból kiüresedett – szellemi alkotásait (buddhizmus, iszlám, jóga, zen) viszonylag veszélytelenül tudja magába olvasztani, addig az orosz-eurázsiai szellemi hatások azok „fiatalságánál” fogva az alapjainál rengetik meg az éppen átmeneti időszakában járó nyugati civilizációt. Az „orosz” hatás természetesen nemcsak a Nyugat-ellenességben jelenik meg, hanem a kultúra minden területén – gyakran teljesen nyílt és dokumentált módon.

Ez az orosz forradalom természetesen nem redukálható egyszerű Nyugat-ellenességre, és még csak az oroszországra sem, eddig azonban főképp orosz formában jelent meg, és a Nyugattal vívott küzdelem jelenti legmarkánsabb megnyilvánulását. A Nyugattal való szembenállás sem képez egységes ideológiát, a Nyugat megmentésére való törekvés éppúgy helyet kap benne, mint az egyszerű ellenségeskedés, a skálája pedig a 19. századi ortodox és pánszláv nézetektől a bolsevik forradalom és az eurázsianizmuson át a Nagy Honvédő Háború és a gyarmatosítás elleni küzdelem tapasztalataiig terjed. Az orosz forradalom gondolköréhez a Nyugattal vívott tulajdonképpen vallásos jelentőségű harcon kívül hozzátartozik még a szovjet időkben népszerű kozmizmus (amely a transzhumanizmusra volt hatással, és vélhetően szerepet játszott abban, hogy a biológia helyett, illetve mellett a világűr vált annak fő célpontjává), a kollektivistá-szocialista attitűd, az etnokulturális sokszínűsége való hajlam, de a hagyományaiába vélhetően beépül majd a *Zóna* tapasztalata is, amely alatt

a Nyugat világnézeti határai fellazultak

általánosságban az ipari romövezetek jelenlétére gondolok (utóbbihoz annyit fűznék, hogy régebbi, kevésbé dokumentált korokban vélhetően összeolvadt volna a kollektív emlékezetben a *Sztalker* és a csernobili katasztrófa története – mint ahogy az videójátékok formájában meg is történt).

Orosz alatt persze semmiképp sem etnikai orosz (nagyorosz) kell érteni jelen esetben: a birodalom „perifériái” épp akkora, ha nem nagyobb szerepet játszottak/játszanak az új kultúra formálódásában, mint annak központja. Ahogy a nyugati kultúrára gyakorolt befolyást is nagyban elősegítették az elmúlt bő száz évben az orosz birodalom utódállamaiból Nyugatra vándorló soketnikumú tömegek.⁴ Az orosz nyelv, valamint az orosz(központú) államiság inkább formát és összekötő kapcsot jelent, azonban az eurázsiai név talán pontosabban leírja ezt az új kultúrát, ráadásul egyáltalán nem biztos, hogy hosszabb (több évszázados) távon is az orosz elem marad benne a domináns.

KIVONULÁS KELETRE?

Hol helyezhető el a fentiekben Magyarország? Magyarország *jelenleg* a nyugati civilizáció része, azonban nem organikus, eredeti, vele folyamatosan együttfejlődő része, hanem annak mondhatni holdja, kísérője, amelynek a Nyugat kulturális, vallási, politikai stb. történetében általában epizód szerep jutott. Magyarország ezer évvel ezelőtt egy *döntés következtében csatlakozott* a Nyugathoz, helye a történelemben Japánéhoz hasonlítható.

Ma a kihívást Magyarország számára az jelenti, hogy a Nyugat történelme végéhez közeledik, a mellette való kitartás pedig egyet jelent a bomlásfolyamatoknak való kitettséggel. A Nyugatra vélhetően már ebben az évszázadban a dezintegráció vár, de nem a szó köznapi értelmében, az Európai Unió vagy a NATO széthullását értve ez alatt [sőt éppen ellenkezőleg, a kulturális-társadalmi széteséssel párhuzamosan utóbbiak kiterjednek és integrációjuk is mélyül – a Szerk.]. A Nyugat nem alkotóelemeire esik szét, hanem éppen alkotóelemei dezintegrálódnak majd, és vélhetően állnak össze újra, jelenleg megjósolhatatlan formákká. Mindez persze nem zárja ki, hogy akár az európai kontinensen, akár Észak-Amerikában potens politikai hatalmak jöjjenek létre vagy maradjanak fent, amelyek akár ma fennálló vagy korábbi államok és nemzetek utódaiként léphetnek fel, és tovább örökíthetik azok hagyományainak egy részét (de legalábbis a nevüket). Azonban földrajzi és gazdasági adottságai alapján viszonylag kicsi az esélye annak, hogy pont Magyarország lesz az egyik ilyen hatalom. Természetesen a magyar kultúra – és akár az államiság valamilyen formája – kellő akarattal ilyen körülmények között is megőrizhető marad, azonban ez együtt járna a megmerevedett hagyományokba történő bezárkózással, a történelmi értelemben vett végleges marginalizálódással és reliktumvá válással (miközben földrajzi helyzetünk ehhez sem kedvező).

Tekintettel a fentiekre, és arra, hogy Magyarországon mind a politikai elit, mind a társadalom – ha ösztönösen is, de – *sejti* a nyugati történelem alakulásának jövőbeli irányát, vélhetően már a jelenlegi évszázad folyamán felmerül majd a Nyugatról való *kulturális* leszakadás kérdése. Korántsem biztos, hogy ez

éles és mindenki számára egyértelmű folyamat lesz, ha meg is történik. Gondoljunk csak arra, hogy bár a Szent István által végrehajtott fordulat a magyarság *saját* kultúrájához képest rendkívül éles törést jelentett, a *döntés*, amely a születőben lévő nyugati és az előregedett, de hatalma teljében

lévő Bizánc formájában megjelenő „mágikus” kultúra *között* született, már nem volt ennyire radikális. Akkoriban pont fél évszázaddal a nagy egyházszakadás (1051) előtt voltunk, a virágzó, világvárosi Kelet kultúrája pedig – ha nem is túl intenzíven, de – maga is rányomta bélyegét az első lépéseit megtévő Nyugatra.

felmerül a Nyugattól való kulturális elszakadás

⁴ A legújabb kori ukrán és orosz emigráció vélhetően meghatározóbb lesz a Nyugat történelme szempontjából, mint a muszlim bevándorlás. Ez a befolyás természetesen nem egyszerűsíthető le a fentebb említett nyugati Nyugat-ellenesség megjelenésére, ahogy a *woke* sem tisztán, sőt nem is elsősorban idegen eredetű jelenség.

Válogatott irodalom

Jan Assmann: *Religio duplex – Az egyiptomi misztériumok és az európai felvilágosodás* [2010] ford. V. Horváth Károly, Atlantisz, Bp. 2013.

Jan Assmann: *Uralom és üdvösség – Politikai teológia az ókori Egyiptomban, Izraelben és Európában* [2000] ford. Hidas Zoltán, Atlantisz, Bp. 2008.

Nyikoláj Bergyájev: *Az orosz kommunizmus értelme és eredete.* ford. Kiss Ilona, Századvég, Bp. 1989.

Nyikoláj Bergyájev: *Az orosz eszme – Az orosz gondolkodás alapvető problémái a 19. században és a 20. század elején.* ford. Patkós Éva, Osiris, Bp. 2020.

Николай Данилевский: *Россия и Европа* [1868] Азбука, Москва, 2020.

Лев Николаевич Гумилев: *Этногенез и биосфера Земли* [1979] АСТ, Москва, 2019.

Lev Nyikolajevics Gumiljov: *Tanulmányok az etnoszról = Documentatio Ethnographica 5.* szerk. Veres Péter, MTA Néprajzi Kutató Csoport–Damjanich János Múzeum, Szolnok–Bp. 1975.

Konsztantyin Nyikolajevics Leontyev: *A bizantinizmus és a szlávtság.* ford. Farkas Zoltán, Bp. 2016.

Carl Schmitt: *Der Nomos der Erde im Völkerrecht des jus publicum Europaeum* [1950] Duncker & Humblot, Berlin, 1988.

Oswald Spengler: *Válságok árnyékában.* ford. Csejtei Dezső, Juhász Anikó, Noran Libro, Bp. 2013.

Oswald Spengler: *A Nyugat alkonya* [1918–22] ford. Csejtei Dezső–Juhász Anikó–Simon Ferenc, Noran Libro, Bp. 2011.

Jacob Taubes: *Nyugati eszkatológia.* ford. Mártonffy Marcell–Miklós Tamás, Atlantisz, Bp. 2004.

Nyikolaj Szergejevics Trubeckoj: *Dzsingisz kán hagyatéka.* ford. Pálfalvi Lajos és mások, Attraktor, Bp. 2011.

A mindent eluraló nyugati pszeudomorfozisz és az orosz-eurázsiai kultúra kiforratlansága miatt a leszakadás pontos kulturális és pláne politikai formáinak lehetőségeiről még találgatni is nehézkes lenne. Elképzelhető egy „bizánci” forgatókönyv, amely a Nyugattal való önazonosítás fenntartása mellett folyamatosan távolodik el attól, és enged teret a magyar kultúrában egyébként eredendően jelenlévő eurázsiai elemek kibontakozásának. Felmerülhet egy japán típusú fordulat, amely egy határozott politikai döntés révén vagy külső körülmények hatására formálja át az országot egy aktuálisan sikeresebb modell (kínai? vagy török?) alapján. De akár az állam orosz-eurázsiai kultúráján belül való újjáalapítására tett kísérlet formájában is megjelenhet ez a folyamat. Ráadásul még az ezen opciók közötti választás sem szükségszerű – a fentebb említett következményekkel számolva kitarthatunk a nyugati kultúra történelmének fősodra mellett is.

BEPILLANTÁS A JÖVŐBE

Végezetül érdemes pillantást vetni arra, hogy az említett három lineáris folyamat tekintetében mi várható a közeljövőben.

1) A globalizáció mint politikai és gazdasági folyamat tovább folytatódik majd. Súlypontja az euroatlanti térségből a tágabb értelemben vett eurázsiai térségbe tevődik át, vezető hatalmaivá pedig a nyugati civilizáció hatása alatt álló régi keleti civilizációk államai válnak (India, Kína, Szaúd-Arábia, Törökország). Ez a fordulat, amelynek körvonalai ma már egyértelműen láthatók, legkésőbb 2030 körül megkerülhetetlen tényné válik. Ezen hatalmak korszakát a kölcsönösen előnyös együttműködés mellett a hatalmi egyensúlyozás és a belső hegemóniaküzdelmek jellemzik majd. Ahogy azonban az ezen országok

Sztyeppék népe –

Az Oroszországi Föderáció lövészpáncélosa „Arkangyal” felirattal és pravoszláv kereszttel az oldalán, a cári idők hadilobogójával, 2022 (Twitter)

elitjei számára még mindig sok szempontból mintaadó Nyugat fénye egyre jobban elhalványul, ezek a civilizációk is ismét befelé fordulnak majd, konfliktusaik pedig regionális jellegűvé válnak.

2) Ha a civilizáció időszaka egy adott kultúra történetének vége, akkor az egyetemes civilizáció megvalósulása az emberiség történelmének végét jelentené. Nyugaton nem is csináltak titkot ebből, de természetesen a nem-nyugati globalizációs törekvések győzelme – tehát az emberiség békés konszolidációja – is hasonló eredményre vezetne. Ezzel a folyamattal szemben ma két, a spengleri értelemben vett civilizáció által legkevésbé érintett terület áll, a szűkebb értelemben vett Eurázsia (tehát a volt Szovjetunió és környéke), valamint Fekete-Afrika.⁵ Ezek a területek azok, amelyek még nem mondták ki az utolsó szót, amelyeknek elsősorban nem múltja, hanem jövője van.

3) Ettől a ponttól azonban már az eddigiekhez képest is beláthatatlanná válik, milyen irányt vesznek majd az események, ahogy nem látható át az sem, bekövetkezik-e valamilyen újabb szellemtörténelmi fordulat a *szekularizáció után*, és ha igen, akkor az pontosan milyen lesz. A technikai fejlődés, a digitalizáció és a mesterséges intelligencia megjelenése, a kommunikáció átalakulása, valamint a globalizációs és civilizációs folyamatok előrehaladása új szellemi környezetet teremtett, amely könnyen egy új világertertmezési séma megjelenéséhez vezethet (mint amilyen a mai értelemben vett vallás megjelenése volt). Erről azonban jelenleg többet nem lehet mondani – vagy csak olyan hosszan lehetne, ami szétfeszítené e tanulmány kereteit. ■

⁵ Aki azt hiszi, hogy egy önálló kultúra megteremtésének előfeltétele elsősorban a korábbi tradíciókhoz való visszatérés, az teljességgel félreérti a kulturális folyamatok jellegét. Az idegen formák átvétele mindig együtt jár egy kultúra szerves fejlődésével. Ezt a Magyarországgal kapcsolatos részt illetően is érdemes figyelembe venni: a *Nyugattól való leszakadás nem jelenti mindennek az elutasítását, ami nyugati!*